

INUIT ATAQATIGIIT INATSISARTUNI

EM2023/7
26. september 2023
Asii Chemnitz Narup

Forslag til Finanslov for 2024

(Naalakkersuisoq for Finanser)

Ordførerindlæg

Titel: Reformer for Fremtiden

Tak til Naalakkersuisoq for finanser og til Naalakkersuisut for forslaget til finanslov for 2024.

Alle ved, at det er en svær opgave at få enderne til at mødes: ønskerne og behovene over for vores aktuelle økonomiske formåen.

Der er en lang række internationale forhold, som vil kunne påvirke vores økonomi. desværre nok mest i negativ retning de kommende år:

For første gang i 40 år er den kinesiske økonomis fremmarch gået i stå.

EU slås med mange store problemer som vil kræve massive investeringer og optage sindene.

Europas fokus vil i de kommende år derfor være på forsvar, på sikkerhed, på migration og på mangel på arbejdskraft, på integrationsproblemer - og ikke mindst klima.

USA skal desuden vælge ny præsident næste år.

Ender det med Trump igen, eller én der vil føre samme linje, så vil det blive meget uforudsigeligt - både økonomisk og sikkerhedspolitisk.

Vi er på godt og ondt en del af verdenssamfundet. Og Verden står et vanskeligere og farligere sted end i en menneskealder.

Vi har brug for stærke alliancer. Økonomisk og sikkerhedspolitisk. Vi har brug for samarbejde og tætte bånd.

For Grønlands økonomiske grundproblemer går ikke væk. Heller ikke med denne finanslov.

Vi slås med:

- For store økonomiske forskelle og ulighed i vores samfund.
- For store forskelle i uddannelses- og kompetenceniveau i vores samfund.
- For mange børn og unge, der mistrives
- De enorme afstande og den dyre infrastruktur til ganske få mennesker.
- Store udfordringer i vores demografi, og at så mange unge ikke vender hjem efter endt uddannelse.
- Udvandring
- At vores erhvervsindtægter primært hviler på en sektor: fiskeriet
- At bloktilskuddet fra Danmark fortsat udgør 54 % af vore indtægter.
- Mangel på arbejdskraft

Hvis ikke vi gør noget ved vore grundproblemer, så vil vi fortsat kun kunne hoppe fra isflage til isflage, fra finanslov til finanslov, også i årene frem.

Og vi vil være økonomisk drivtømmer - fuldstændig prisgivet udefrakommende forhold – uden selv at have gjort noget afgørende, for at forbedre vores situation.

Hvis vi ikke gør noget vil de offentlige udgifter stige mere end de offentlige indtægter. Så vil Landskassen gå i minus. Så vil vi stå med et uløst holdbarhedsproblem. Ifølge Grønlands Økonomiske Råds seneste rapport, der udkom for nogle dage siden, vil det betyde en årligt manglende finansiering på 1,3 mia. årligt.

Inuit Ataqatigiits målsætning er at skabe en selv bærende økonomi. Og selv om vi også – som alle andre partier - har en masse udgiftskrævende ønsker – så medgiver vi, nødvendigheden af at sikre holdbare offentlige finanser. Der skal på sigt være balance mellem offentlige indtægter og udgifter.

Et enigt Inatsisartut tog et vigtigt skridt i den retning, da vi for to år siden besluttede at begrænse væksten i Selvstyrets og kommunernes udgifter (se Inatsisartutlov om kommunernes og Grønlands Selvstyres budgetter og regnskaber, i daglig tale kalde Budgetloven). Begrænsningen på realvæksten er de-facto et udgiftsloft. De regler stiller øgede krav til, hvordan midlerne i den offentlige økonomi benyttes.

Men det er ikke nok at reducere vore offentlige udgifter. Det er NU vi skal øge de offentlige indtægter. Ligesom villighed og mod til at omprioritere skal stå sin prøve.

I Finanslovsaftalen for i år gav vi hinanden håndslag på, at der i 2023 skulle være fokus på erhvervsudvikling med det formål at øge landets indtægter. I Finanslovsaftalen blev skrevet ind, at partierne ville få fremlagt en erhvervsøkonomisk strategi. I Inuit Ataqatigiit havde vi forventet, at den ville være tilgængelig nu. Vi er skuffede. Vi beder inderligt Finansudvalget, om at tage spørgsmålet om øgede indtægter og erhvervsudvikling med i det videre betækningsarbejde.

*****

En selv bærende økonomi og fremtidssikring af den offentlige sektor kommer ikke af sig selv. Det kræver reformer. Reformbehovet er stort. Reforme, der skal styrke økonomien og holdbarheden på sigt.

Inatsisartut er vidende om, at Naalakkersuisut i snart et år har arbejdet intenst på Holdbarheds- og Vækstplan 2 som skal understøttes af 4 reformspor.

Jeg vender tilbage til dette emne senere.

Gunstig økonomi

Landets økonomiske situation er for så vidt gunstig nok – hvis man accepterer vilkårene med bloktilskud og et erhvervsliv der hviler på få ben.

Takket være gode år i fiskeriet og store investeringer i infrastruktur og lav ledighed er vores økonomi god. Men grundudfordringerne består. Så vi kan glædes over øjeblikbilledet, der isoleret set er gunstigt nok – eller vi kan begynde at orientere os mod de krav til reformer og de kompromisser for vores samfund, som selvstændighed og selv bærende økonomi vil kræve. Inuit Ataqatigiit står for det sidste, og vi forventer at ønsket og viljen til det, reelt er til stede i Inatsisartut.

FFL 2024

Naalakkersuisuts forslag til finanslov inderholder forslag til forbedringer af forhold for børn og unge, vore ældre og inden for sundhedsområdet.

Forbedringer for **børn og unge** beløber sig til 33,7 mio årligt. De dækker både over forbedringer til terapeutisk behandlingsindsats, styrkelse af plejefamilieområdet og nye børnetilskudsregler. Ligeledes opkvalificeringskurser for vore unge i mindre bosteder og ekstra midler til Ado Lyngep Atuarfia.

Vi står bag de foreslåede merbevillinger.

Hvad angår forslaget til fornyelse af børnetilskudsreglerne vil Inuit Ataqatigiits klare forventning være, at de bidrager markant til bekæmpelse af børnefattigdom.

I Kommunerne og Inatsisartut bevilges mange, mange millioner til at hjælpe børn og unge, der mistrives. Det skal vi fortsat sikre. I Inuit Ataqatigiit mener vi, at vi fra nu bør have lige så stor fokus på at styrke vore Daginstitutioner og Folkeskolen.

Vi tror på at det nye Naalakkersuisoqarfik kan være garant for, at vi fremover sikrer udviklingsmuligheder for ALLE børn.

Praksis med høj standard skal sikre ALLE børn en lys barndom, hvor hvert barns talenter foldes ud. For at det skal lykkes beder vi Naalakkersuisut sikre valide data for børns problemer og hjælpebehov. Først derved kan garantien for det gode børneliv indfris. Alle børn har ret til stjernestunder.

Ældre

Forbedring af alderspension for par forbedres ved at ophæve den gensidige forsørgerpligt. Et mangeårigt ønske bliver opfyldt. Inuit Ataqatigiit håber, at denne

forbedring vil bidrage til at styrke arbejdsincitamenterne. Og at ældres evt. ønske om at arbejde længere vil blive mødt med mulighed for fleksible arbejdsforhold.

At ophævelse af den gensidige forsørgerpligt også inkluderer førtidspensionister er solidarisk og relevant.

Naalakkersuisuts Ældrestrategi blev offentliggjort i februar i år. Den beskriver 10 initiativer. Med vedtagelsen af forslaget om ophævelse af den gensidige forsørgerpligt vil kun 2 af de 10 initiativer være realiseret. Vi havde forventet langt større fremdrift til flere af initiativerne og konstaterer at forslag til fremtidige boligsikringsforhold indgår i arbejdet med boligreformen. Vi ønsker Naalakkersuisuts svar på – hvilken tidsplan der arbejdes med ift at indfri alle indsatser.

Sundhedsområdet

Er under meget voldsomt pres. Vi mener, det er realistisk at betegne status som værende i kæmpe krise.

Der findes næppe noget menneske i det her land, som ikke har haft udfordringerne i Sundhedsvæsenet tæt inde på livet, som pårørende eller som patient. Der er ikke personale nok, ventelisterne er for lange, ventetiden for lang, udstyret for gammelt. Alt for mange bliver diagnosticeret for sent med alvorlige sygdomme, og det er ALT for svært at få hjælp til psykiske problemer.

Samtidig ved vi godt, at de her ting koster penge. Mange penge.

Sundhedskommissionen er kommet med 119 anbefalinger til forbedringer. Det giver sig selv, at vi ikke har råd til at gøre det hele på een gang. Men vi må starte et sted. Vi kan ikke sidde anbefalingerne overhørig. Vi skal have genrejst hele sundhedsområdet.

Derfor har Inuit Ataqatigiit nyformuleret sin sundhedspolitik med fire konkrete prioriteringer:

- Indsatsen over for børn og unge,
- kræftpatienter,
- patienter med psykiske lidelser og

- kroniske lidelser (eksempelvis sukkersyge, for højt blodtryk).

For at komme i mål med dette og forbedre den generelle sundhedsbetjening i hele landet er vi nødt til at se på digitale løsninger, herunder telemedicin.

Vi er så klar til at komme videre i forhandlingerne med de øvrige partier om et kommende sundhedsforlig for 2024 og de kommende år.

Vi forventer forhandlinger der også inkluderer drøftelser af en egentlig sundhedsreform, som rækker 5 og 10 år ud i fremtiden.

Vi har været spændte på, hvilke nye bevillinger Naalakkersuisut ville lade indgå i finanslovsforslaget for sundhedsområdet.

Vi konstaterer forslagene til drift beløber sig til 15,1 mio i 2024 og 100 mio til anlæg – til et nyt elektronisk patientjournalssystem.

Helt overordnet bakker vi op om forslagene – dog med visse forbehold.

Vores største og mest grundlæggende udfordring i sundhedsvæsenet lige nu er manglen på personale. Der er brug for mere personale, men fast personale. Det er svært at rekruttere og fastholde nye medarbejdere. Hvis den nød skal knækkes, kræver det at mange flere optages på vore egne sundhedsuddannelser, og at vi bliver bedre til at få vore egne fagpersoner hjem igen fra udlandet - en del af dette handler også om løn – og det er en diskussion vi ikke kommer udenom.

Vi er noget skeptiske ift at afsætte 2 mio årligt til en særlig og forstærket rekrutteringsindsats for sundhedspersonale – hvor langt rækker det beløb? Ihukommende, at mangel på sundhedspersonale er en udfordring vi deler med mange, mange andre lande i verden. Hvor langt rækker det beløb, også selv med en fast track ordning?

Vi konstaterer, at der er et påtrængende behov for at indkøbe et helt nyt EPJ-system (elektronisk patient journal). Det haster oven i købet. Vi er rystede over at der ikke er taget hånd om denne vigtige opgave for længe siden.

Når det er sagt, er vi klar over, at det er en udgift vi IKKE kan komme uden om. Vi har selv prioriteret TELEMEDICIN ind i vores sundhedspolitiske udspil, fordi vi mener at telemedicinsk udstyr skal være med til at sikre en ensartet, hurtig og kvalificeret

sundhedsbetjening lige meget hvor du bor og uanset om der er tale om fysisk eller psykisk sygdom. Vi vil dog gerne vide, om de 100 mio også inkluderer opgradering af det allerede eksisterende Telemedicinske udstyr vi råder over?

Ud over de i finanslovsforslaget indarbejdede nye bevillinger er vi vidende om, at Naalakkersuisoq for Sundhed har nogle ønsker for forbedringer, som endnu ikke er indarbejdet i FFL 2024. Ligesom vi er vidende om et anlægs- og investeringsbehov på mellem 800 mio og 1 mia kroner over en 10 årig periode (hvoraf nogle dog allerede er afsat).

Der er kun én ting af sige: Så meget desto mere haster det med at komme rigtigt i gang med forhandlinger om vores sundhedsvæsen, så partierne kan lande et sundhedsforlig i sammenhæng med forhandlinger om finanslov for næste år.

I dag skal lyde en stor ros og inderlig tak til vores dygtige og vedholdende personale i sundhedsvæsenet. I yder en kæmpe indsats hver dag, hele døgnet, året rundt – også når andre sover eller tager på rensdyrjagt, samler forråd til vinteren eller fejrer jul. Tak for jeres utrættelige servicering, omsorg og pleje, selv under svære kår.

Inuit Ataqatigiit ønsker at tage et tværpolitisk ansvar i de kommende år for at løfte sundhedsområdet. Det kræver tættere samarbejde med det danske og andre landes sundhedssystemer, så forventninger og reel sundhedsbetjening kan gå hånd i hånd.

Det kan ikke løses på et eller to år. Det kræver langsigtet kreativ nytænkning og politisk prioritering, og det er vi klar til at tage på vores skuldre.

Holdbarheds- og Vækstplan 2

Holdbarheds- og vækstplan 2 skal sikre fremtidens velfærd og sikre os politisk handlefrihed. Den understøttes af 4 reformspor.

Inuit Ataqatigiit ønsker at deltage aktivt med alle partier i Inatsisartut for at sikre virkeliggørelsen af reformerne. Det er ikke blot nødvendige opgaver, det er OGSÅ en spændende opgaver. De adresserer de store udfordringer vi slås med som samfund og som jeg nævnte i starten af mit indlæg. Ved hjælp af disse kan vi sammen ruste os til fremtiden.

De 4 reformspor indeholder:

Reformspor 1: forøgelse af uddannelses- og kompetenceniveauet.

Reformspor 2: bæredygtig vækst og omstilling til en flerstrengt økonomi.

Reformspor 3: fremtidssikring af den offentlige sektor.

Reformspor 4: reform af skattesystemet, velfærdsydelser bolig- og ældreområdet.

Disse reformer skal hver for sig og sammen bidrage til at vi løfter vores samfund, så alle unge tager en uddannelse, flere kommer i beskæftigelse, at vi moderniserer den offentlige sektor, herunder sundhedsområdet, at vi sikrer øget selvforsørgelse og at boligområdet prioriteres. Ikke mindst skal skattereformen mindske den økonomiske ulighed, der er så kendetegnende for vores samfund.

Hen over foråret har vi fra Inuit Ataqatigiit deltaget i forhandlinger om den kommende skattereform. Vi har deltaget i en intensiv, konstruktiv og oprigtig dialog for endelig sammen at kunne tage skridt til en mere lige omfordeling via en mere retfærdig skattepolitik. Det er vores forventning, af den nye Naalakkersuisoq for forhandlinger ligger lige så meget entusiasme i arbejdet med skattereformen som forgængeren og at en forligsaftale kan underskrives inden året er omme. Det er nu, der skal vises mod og handlekraft.

Reformdagsordenen er stor. Den forpliger. Rækkefølgen af reformerne er vigtig. Vi ønsker Naalakkersuisuts bud på status, rækkefølge og tidsplan.

Afslutning

Vi har brug for at få realiseret en række reformer. Vi må og skal have øget uddannelses- og kompetenceniveauet. Vi skal sikre både bæredygtig vækst og omstilling til en flerstrengt økonomi. Vi skal finde penge og indtægter til en fremtidssikring af den offentlige sektor. Og meget af det hviler blandt andet på en reform af skattesystemet, velfærdsydelser, bolig- og ældreområdet. Disse reformer skal hver for sig og sammen bidrage til at vi løfter vores samfund.

Dette finanslovsforslag er et kvalificeret og kompetent redskab for at styre landets økonomi gennem næste år. Men heller ikke denne finanslov kan redde os fra de grundproblemer vi står med. Så jeg håber at vi, på tværs af partier, i de kommende år udviser det fornødne mod til at tage fat om de reelle udfordringer.

Inuit Ataqatigiit er klar til det brede samarbejde.